

ALEKSANDR FAYNBERG IJODIDA SHARQ MAVZUSI

Sulhonberdiyeva Mushtariy Shuxrat qizi

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti Sharq filologiyasi fakulteti

1-bosqich talabasi

E-mail: sulhonberdiyevam@gmail.com

***Annotatsiya.** Mazkur ilmiy maqolada Aleksandr Faynberg she‘riyatida sharq mavzusining badiiy ifodalanish shakllari tahlil qilinadi. Maqola davomida shoirning poetik dunyoqarashi, Sharq madaniyati va o‘zbek muhitining uning ijodiga ko‘rsatgan ta‘siri ilmiy jihatdan yoritiladi. Faynberg asarlarida tabiat, tarixiy xotira, milliy qadriyatlar va insoniy tuyg‘ular Sharqona estetik qarashlar bilan uyg‘unlashgan holda tasvirlanadi. Shuningdek, Faynberg ijodi Sharq va G‘arb madaniyatlari o‘rtasida badiiy ko‘prik vazifasini bajarishi ta‘kidlanadi.*

***Kalit so‘zlar:** madaniy sintez, poetika, metaforalar, epitet, ekzotik joziba.*

XX asr adabiyoti turli madaniyatlarning o‘zaro ta‘siri va uyg‘unlashuvi bilan tavsiflanadi. Ayniqsa, Markaziy Osiyo hududi bunday madaniy jarayonlar kesishgan makon sifatida ajralib turadi. Bu hududda yashab ijod qilgan ko‘plab shoir va yozuvchilar o‘z asarlarida turli millat va madaniyat an‘analarini uyg‘unlashtira olganlar. Ana shunday ijodkorlardan biri Aleksandr Faynberg hisoblanadi. Faynberg ijodi o‘ziga xos poetik uslubi va insoniy qadriyatlarga boyligi bilan ajralib turadi. Uning she‘riyatida Sharq madaniyatiga xos ruhiy kechinmalar, tabiat manzaralari va milliy qadriyatlar muhim o‘rin egallaydi. Faynberg ijodining muhim xususiyatlaridan biri uning ko‘p madaniyatli muhit ta‘sirida shakllanganidir. Shoir yashagan Toshkent shahri tarixan turli xalqlar madaniyati kesishgan hudud bo‘lib, bu muhit ijodkorlarning dunyoqarashiga katta ta‘sir ko‘rsatgan. Shoir she‘rlarida Sharq tabiatining go‘zalligi alohida poetik tasvirlar orqali namoyon bo‘ladi. Tog‘lar, quyoshli osmon, qadimiy shahar manzaralari va bahoriy tabiat tasvirlari orqali u Sharq ruhiyatini ochib beradi. Faynberg ijodida milliy qadriyatlar ham muhim o‘rin egallaydi. Mehr-oqibat, insoniylik, sabr va hurmat kabi tushunchalar uning she‘riy tafakkurining asosiy g‘oyaviy yo‘nalishini tashkil etadi. Masalan, shoirning quyidagi she‘rida yuqorida aytilgan barcha sifatlarni ko‘rish mumkin:

Mehr degan ulug‘ ne‘mat bor,

Garchand tilda aytmoq joizdir.
Ammo unga intilgan har kor,
Yuraklardan o‘tgan izdir.
Sabr qilsang, ochilar eshik,
Hurmat qilsang, topasan izzat.
Bu dunyoda hamma bir xushvaqt,
Oqibatda yashirin hikmat.

Faynberg o‘z ijodini metaforalar bilan ham boyitgan shoir. Faynberg metaforalari ko‘pincha shahar va tabiatni insoniy tuyg‘ular bilan bog‘laydi. U Toshkentning jazirama quyoshini, ko‘chalaridagi changni va ariqlardagi suvni shunday metaforalarga aylantiradiki, ular o‘quvchida mutlaqo yangi estetik idrok uyg‘otadi. Masalan, uning ayrim she‘rlarida "quyosh — oltin tanga", "tungi osmon — bepoyon ipak mato" kabi klassik metaforalar yangicha psixologik yuk bilan namoyon bo‘ladi. Faynberg metaforalari shunchaki o‘xshatish emas, balki Sharqona mushohadaning rus she‘riyatidagi vizual in‘ikosidir. Masalan, u saxovatni 'oqib turgan ariq suvi'ga, sadoqatni esa 'ildizi chuqur chinor'ga qiyoslab, Sharq muhitini jonli tasvirlaydi.

Adibning ijodida o‘ziga xos o‘ringa ega bo‘lgan epitetlar ya‘ni sifatlashlar o‘quvchini bevosita O‘zbekistonning issiq nafasi va osuda oqshomlari ichiga olib kiradi. U “oppoq paxta dalalari” yoki "moviy gumbazlar" kabi an‘anaviy sifatlashlarga individual-mualliflik ruhini beradi. Shuni ta‘kidlab o‘tish joizki, Faynberg epitetlarida ranglar (ko‘k, oltin, kumush) va harorat (issiq, otashin) yetakchi o‘rin tutadi. Shuningdek, shoirning poetik tilidagi epitetlar Sharqning ekzotik jozibasini emas, balki uning ichki go‘zalligini ochib beradi. 'Mehrli quyosh', 'oqibatli ko‘chalar' kabi sifatlashlar orqali u o‘zbek xalqining fe‘l-atvoridagi yumshoqlik va samimiyligni badiiy shaklga soladi. Faynberg she‘riyatidagi ramzlar (simvollar) chuqur falsafiy ma‘noga ega. Uning ijodida Chinor, Anor, Humo qushi yoki Karkidon kabi obrazlar turli madaniyatlar chorrahasidagi inson taqdirini anglatadi. Jumladan, "Toshkent" obrazi uning uchun shunchaki shahar emas, balki tinchlik va bag‘rikenglikning tirik ramzi hisoblanadi. Sharqona estetikani ifodalashda shoir ramzlardan ustalik bilan foydalanadi. Masalan, 'Turnalar' obrazi uzoqdagi sog‘inch ramzi bo‘lsa, 'Sokin hovli' va 'Samovar' — o‘zbekona hayot tarzi, xotirjamlik va o‘zaro hurmat ramzlari sifatida namoyon bo‘ladi. Bu ramziy obrazlar shoir uslubini sharq va g‘arb tafakkuri o‘rtasidagi oltin ko‘prikka aylantirgan.

Aleksandr Faynberg ijodida madaniy sintez yuksak ham darajada kuzatiladi. U rus poetik an'alaridagi realizm va psixologizmni Sharq estetikasidagi samimiyat va ramziylik bilan uyg'unlashtirib, takrorlanmas badiiy uslub yaratgan. Shoirning har bir misrasida ikki buyuk madaniyatning muloqoti sezilib turadi: u rus tilining boy leksik imkoniyatlari orqali o'zbekona qalb haroratini, o'zaro mehr-oqibat va insoniylik kabi Sharqona qadriyatlarni dunyoga namoyon etadi. Ya'ni, Faynberg rus she'riyatidagi gumanistik an'analarni saqlab qolgan holda, ularni o'zbek xalqining ma'naviy qadriyatlari, xususan, bag'rikenglik va andisha kabi tushunchalar bilan sug'oradi. Uning asarlarida ruscha 'erkinlik' g'oyasi Sharqona 'shukronalik' bilan muvozanatlashgan

Shuni ham ta'kidlab o'tish joizki, Faynberg tarjimalarida o'zbekona milliy kolorit, an'alar va xalqona iboralarni rus tilining boy imkoniyatlari orqali qayta kashf etgan. U so'zma-so'z tarjimadan qochib, asarning ruhini va musiqiyiligini saqlashga intilgan. Akademik jihatdan tahlil qiladigan bo'lsak, Faynberg o'zbek she'riyatidagi murakkab aruz vazni va qofiya tizimini rus she'riyatining sillabik-tonik tizimiga mohirlik bilan moslashtirgan. U tarjima jarayonida 'milliy o'zlik'ni yo'qotmagan holda asarni rus tilida ham xuddi originaldek jaranglatishga erishgan qobiliyatli shoir desak mubolag'a bo'lmaydi.

O'zbek klassik va zamonaviy adabiyoti jihatidan qaraydigan bo'lsak, uning tarjimonlik faoliyati Alisher Navoiy g'azallaridan tortib, zamondoshlari Erkin Vohidov, Abdulla Oripov, Halima Xudoyberdiyeva va Omon Matjon kabi ijodkorlar asarlarini qamrab olgan. Ayniqsa, Alisher Navoiy asarlarining rus tilidagi yangi tahrirlari ustida ishlashi dunyo adabiyotshunosligi uchun katta voqea bo'lgan. Xususan, Faynberg Navoiyning tasavvufiy ramzlarini rus o'quvchisiga tushunarli qilish uchun ularni gumanistik g'oyalar bilan bog'lab talqin etgan. O'z zamondoshlarining ham asarlarini mahorat bilan tarjima qilganligi adabiytlarda qayd etilganki, shu jumladan, Abdulla Oripovning falsafiyligi va Erkin Vohidovning nafosati Faynberg tarjimasida yangi bir jilo topgan.

Shoirning tarjimalari O'zbekiston va Rossiya o'rtasidagi adabiy aloqalarni mustahkamlashga xizmat qiluvchi strategik ma'naviy omil hisoblanadi. U o'zbek she'riyatini jahon miqyosiga olib chiqishda rus tilini "tranzit til" sifatida mahorat bilan qo'llagan. Umumiy oladigan bo'lsak, Faynbergning tarjimonlik laboratoriyasi — bu ikki xalqning qalb harorati tutashgan makondir. U o'zining tarjimalari orqali o'zbek xalqining mentaliteti, uning mehmondo'stligi va falsafiy dunyoqarashini

xalqaro miqyosda rus tili vositasida targ‘ib qildi. Bu faoliyat o‘zbek adabiyotshunosligida 'madaniy integratsiya'ning eng yorqin namunasi sifatida e'tirof etiladi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, Aleksandr Faynberg ijodida Sharq mavzusi chuqur badiiy va falsafiy mazmunga ega. Shoir o‘z asarlarida Sharq tabiatining go‘zalligini, milliy qadriyatlarni va insoniy tuyg‘ularni poetik obrazlar orqali tasvirlagan. Faynberg ijodi Sharq va G‘arb madaniyatlari o‘rtasidagi badiiy aloqalarning yorqin namunasi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Faynberg, A. Saylanma (Saylanma asarlar to‘plami). Toshkent: "Sharq" nashriyoti, 2012.
2. Vohidov, E. So‘z latofati. Toshkent: "O‘zbekiston", 2014.
3. Oripov, A. Ehtirom (Maqolalar to‘plami). Toshkent: "Yozuvchi", 2001.
4. "Aleksandr Faynberg — o‘zbekona qalbgaga ega rus shoiri" (Ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to‘plami). Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti, 2019.
5. Zokirova, M. Aleksandr Faynberg she‘riyatida lirik qahramon va badiiy tasvir vositalari. Toshkent, 2017.

Research Science and
Innovation House